

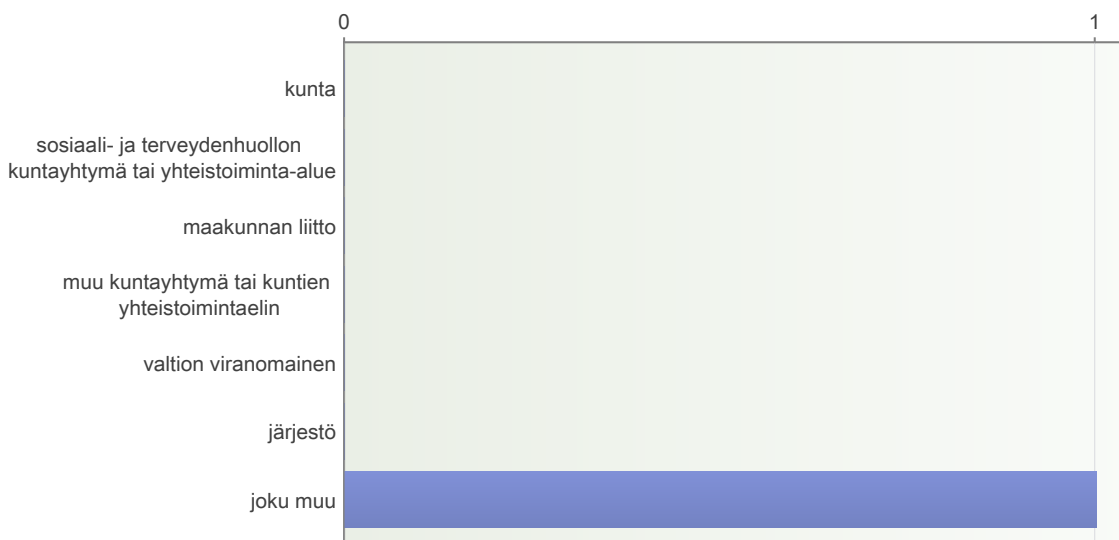
1. TAUSTATIEDOT

Vastaajien määrä: 1

Vastaajatahon virallinen nimi	Vastauksen kirjanneen henkilön nimi	Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot	Lausuntopyyntöä käsittelevä päivämäärä toimielimessä	Toimielimen nimi
Jyväskylän yliopisto	Marjo Havila	Kirsi Moisander, kirsi.moisander@jyu.fi, 0408054455	8.11.2016	Rehtori

2. Onko vastaaja

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: joku muu

- yliopisto

3. 1. Voidaanko esityksellä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaistasaatavuutta? Jos ei, niin miten ehdotusta tulisi siltä osin muuttaa?

Vastaajien määrä: 1

- Todennäköisesti esitys ei tule kaventamaan väestön terveys- ja hyvinvointieroja niillä tiedoilla, joita uudistuksesta on tässä vaiheessa tiedossa. Vaarana on, että tapahtuu pikemminkin päinvastoin. Maakunnallinen palveluiden järjestämisen lähtökohta on sinällään myönteinen. Useissa maissa maakunnilla on Suomea merkittävämpi asema. Tutkimustieto osoittaa, että maakunnallinen malli on toimiva. Kyseessä on kuitenkin niin valtava, monille eri hallinnonaloille vaikuttava uudistus, että sen toimeenpano tulisi jaksottaa pidemmälle ajalle. Maakuntauudistus ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulisi jaksottaa niin, että maakuntauudistus toteutettaisiin ensin ja tässä yhteydessä erikoissairaanhoidon uudistus. Muilta osin sote-uudistus tulisi tehdä vasta kun uusien maakuntien toiminta on vakiintunut (esim. 5 vuotta maakuntalain voimaantulosta).

4. 2. Antaako esitys riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite? Jos ei, miten tavoitteen saavuttamisen edellytyksiä voitaisiin parantaa?

Vastaajien määrä: 1

- Tämä on hyvin epätodennäköistä, jos kattavasta palvelulupauksesta ("kaikille, kaikkialla ja viiveettä") pidetään kiinni. Mahdolliset integroinnin ja isoimpien yksikköjen tuomat tehokkuushyödyt menetetään helposti palvelujen kysynnän kasvaessa.

Uudistus myös jättää kuntarakenteen koskemattomaksi. Muut kuntamenot tulevat todennäköisesti kasvamaan ja kuntien veroasteet tulevat todennäköisesti nousemaan merkittävästi kaavaillusta 4-10 prosentin tasosta. Tämä nostaa kokonaisveroastetta, ja heikentää siten koko kansantalouden kilpailukykyä, työllisyyttä ja kaventaa veropohjaa.

Uudistus siirtää verotuksen painopistettä kohti progressivista verotusta. Tämä vähentää työn teon kannusteita, heikentää talouskasvua ja siten veropohjaa.

On todennäköistä, että palvelujen yksityistäminen (yksityisten palveluntuottajien käyttäminen) lisää kustannuksia. Mikäli palvelujen tasavertaisempi saatavuus lisää palvelujen käyttöä, se tuskin laskee kustannuksia, ellei tasoa puolestaan lasketa rajusti. Vaikka valinnanvapaus on lähtökohtaisesti hyvä asia, peruspalveluiden osalta on mahdollista, että se tulee nykyistä enemmän monimutkaistamaan ja pirstomaan sujuvia ja kustannustehokkaita palveluketjuja erikoispalvelujen suuntaan.

Uudistuksen kustannusvaikutuksista ei ole olemassa riittävän luotettavaa ja riippumatonta arviota. Ennakoinnissa ja arvioinnissa tulisi käyttää yliopistojen asiantuntemusta ja kansainvälistä arviointia.

5. 3. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

Vastaajien määrä: 1

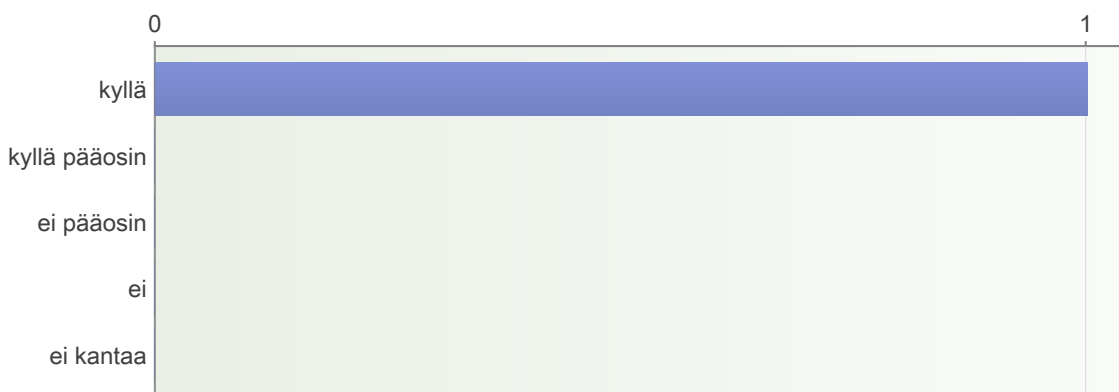
- Esityksessä on mainittu useita, sekä edustuksellisen demokratian että kansalaisvaikuttamisen muotoja, jotka ovat myönteisiä demokratian edistämisen kannalta. Positiivista on myös se, että erikseen on huomioitu nuorten, vanhusten ja vammaisten ihmisten vaikuttamismahdollisuudet. Uutena on esitetty mm. kokemusasiantuntijoiden mukaanottamista, mikä on hyvin positiivista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Sen sijaan lapset eivät näy lakiesityksessä ja sen perusteluissa mitenkään. Lakiluonnoksessa luotetaan edustuksellisen demokratian mukaisiin kuulemis- ja vaikuttamisrakenteisiin sekä aikuisten tapoihin vaikuttaa. Maakuntatasolla lapsille ei ole suunnitteilla omaa rakennetta, luonnoksessa on esillä vain nuorisovaltuusto, vaikka esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen Perustuslaki velvoittavat kuulemaan kaikenikäisiä lapsia. Koska demokratiassa on tavoitteena ymmärtää kansalaisten tarpeet ja näkemykset, tulee eri tavoin vajaanvaltaiset, kuten lapset, sisällyttää osaksi tätä prosessia. Tällöin kyse ei ole yksinomaan lasten keskinäisestä toiminnasta, sukupolvien välisestä dialogista tai tiedon tuottamisesta päättäjille ja viranomaisille. Kyse on myös edustuksellisten elinten vastuullisuudesta ja lasten mahdollisuudesta vaatia vastauksia heiltä, jotka päättävät. Tätä vastuullisuutta voidaan kuvata sukupolvien väliseksi painavaksi vastuullisuudeksi ja responsiiviseksi demokratiaksi. Vaikka alaikäiset ovat vajaanvaltaisia muun muassa poliittisten oikeuksien suhteen, ovat kaikki alaikäiset kansalaisvelvollisuuksien piirissä oppivelvollisuuden myötä, jolloin responsiivisen demokratian kysymykset ovat erityisen tärkeitä. Millaista painavaa vastuullisuutta lapset ja nuoret voivat suunnitteilla olevassa maakuntahallintomallissa vaatia esimerkiksi politikoilta, viranomaisilta tai asiantuntijoilta, jotka määrittävät heidän toimintamahdollisuuksia, arkea sekä tarjottuja palveluja? Lasten ja nuorten julkista ja edustuksellista vaikuttamistoimintaa (oppilaskuntia, lapsiparlamentteja, nuorisovaltuustoja) koskettavat tutkimukset ovat toistuvasti tuoneet esiin näiden rakenteiden olevan näennäisiä ja dekoratiivisia ilman todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Tutkimukset korostavat rakenteiden edustavan pienen ryhmän kokemuksia ja pääasiassa hyvinvoivien lasten ja nuorten ääntä, sillä esimerkiksi koulussa hankaluuksia aiheuttaneet, syrjäänvetäytyvät tai oppimisvaikeuksia omaavat lapset ovat harvoin edustettuina tai muutoin

osallisina rakenteiden toiminnassa. Syksyllä 2016 voimaan astuneet Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet painottavat hyvinvoinnin edistämistä sekä demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. On myös esitetty huolta lasten ja nuorten kiinnittymisestä demokraattisiin arvoihin ja poliittiseen toimintakulttuuriin. Asiakkaiden, etenkin alaikäisten ja palvelunkäyttäjien vaikuttamismahdollisuudet on siksi turvattava siten, että maakunnat veloitetaan luomaan rakenteet lasten ja nuorten osallisuudelle yhdessä heidän kanssaan.

Edelleen esityksessä kunnanvaltuustojen ja maakuntavaltuustojen yhteistyö näyttää hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä kulkevan niin, että kunnilla on vankempi velvollisuus tuottaa tietoa maakunnille kuin toisin päin. Kuitenkin demokraattisen päätöksenteon näkökulmasta laissa tulisi tukea erityisesti kansalaisten mahdollisuutta päättää hyvinvointiin liittyvistä asioista yhdessä ja niin, että kuntien ja maakuntien asukkaiden ja päättäjiä välillä on aitoa vuoropuhelua ja yhteistyötä.

6. 4. Muodostaako maakuntalaki tarkoituksenmukaisen yleislain tulevien maakuntien hallinnon ja talouden järjestämiselle?

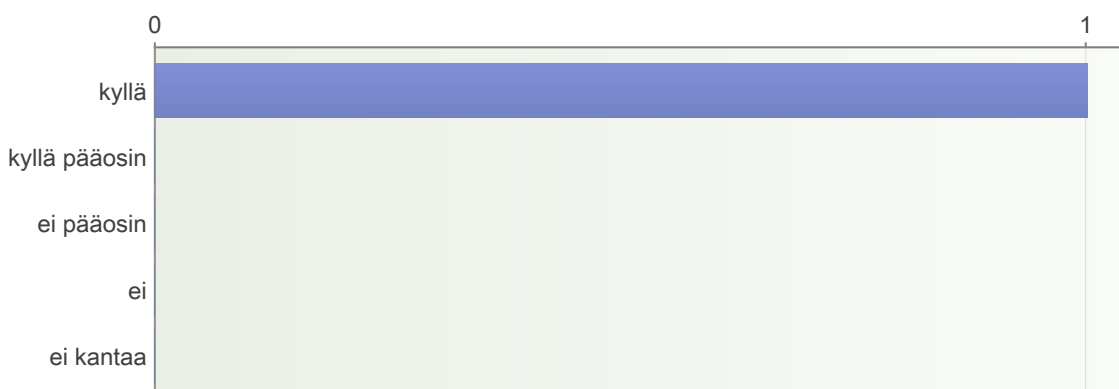
Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä

7. 5. Maakuntalain 2 luvussa määritellään maakunnan tehtävät. Onko maakunnalle esitetty tehtäväkokonaisuus uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

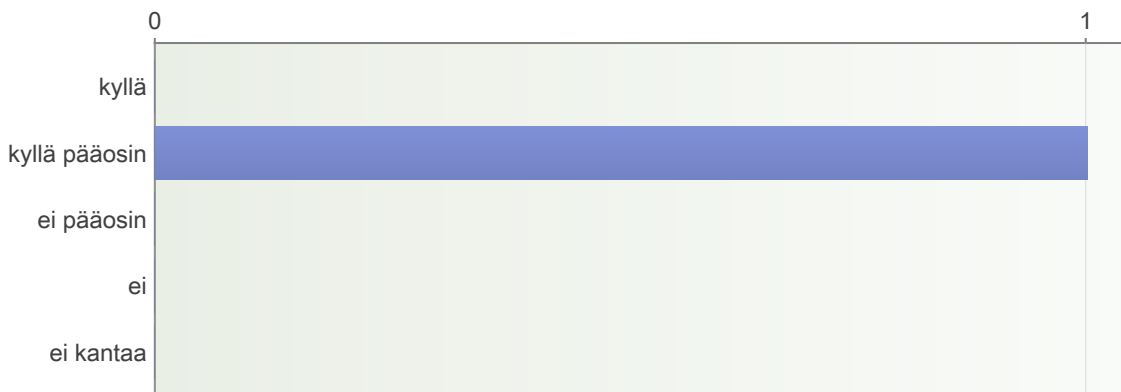

Avoimet vastaukset: kyllä

- Tehtäväkokonaisuus on tarkoituksenmukainen mutta kyse on niin isosta uudistuksesta, että sen toteutukseen sisältyy riskejä, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluiden osalta

8. 6. Maakuntalain 5 luvussa säädetään maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista. Ovatko osallistumisoikeudet turvattu esityksessä riittävällä tavalla?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- ks. myös vastaus kysymykseen 3 edellä. Se, että maakunnille ei ole määritelty verotusoikeutta, vähentää maakuntien ja niiden asukkaiden todellisia vaikutusmahdollisuuksia

9. 7. Maakuntalain 9 luvussa säädetään maakunnan palvelulaitoksesta. Onko siitä esitetty säädettäväksi tuottamisen organisoinnin näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

Vastaajien määrä: 1

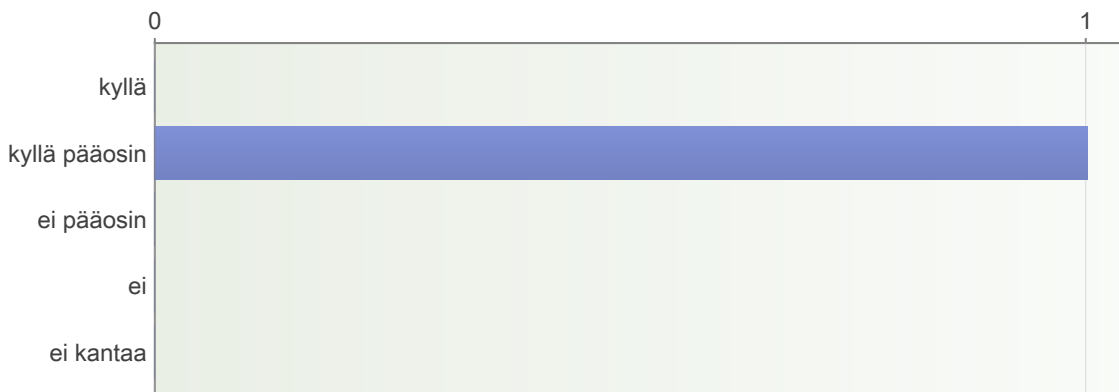

Avoimet vastaukset: ei pääosin

- Palvelulaitos tulee olemaan sosiaalihuollon viranomaistehtävissä keskeinen toimija. Esitys jättää avoimeksi monia kysymyksiä siitä, miten tämä hallintotoiminta toteutetaan ja mikä on palvelulaitoksen suhde sosiaalihuollon palveluntuottajiin, erityispalveluihin ja palvelunkäyttäjiin. Erityinen kysymys on, miten palvelulaitos tulee konkreettisesti toteuttamaan mm. sosiaalihuoltolain edellyttämiä rakenteellisen sosiaalityön tehtäviä. Esimerkiksi kuka vastaa jatkossa lakisääteisten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tekemisestä – nyt niistä vastaavat kunnanvaltuustot. Ylipäätään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtäviä on määritelty sekä maakunnille että kunnille ja on tärkeää, että niiden keskinäiset vastuunjaot, vastuulliset toimijatahot ja yhteistoiminnan muodon määritellään täsmällisesti.

10. 8. Maakunnan talouden ohjaus perustuu erityisesti maakuntalakiin ja maakuntien rahoituslakiin. Ohjaavatko maakuntien rahoitusmalli ja maakuntalain mukainen taloudenohjausmekanismi maakuntien taloudenhoitoa tarkoituksenmukaisella tavalla?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- Maakunnalla tulisi olla verotusoikeus, ks. edellä

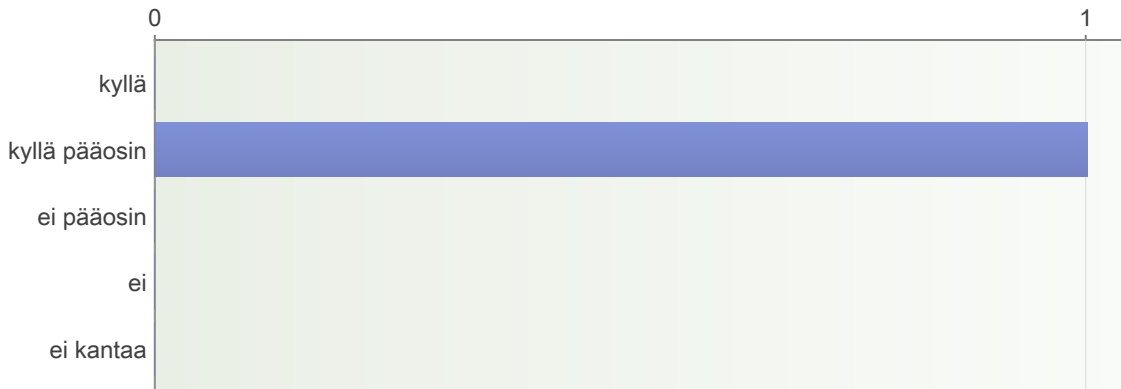
11. 9. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntalaista.

Vastaajien määrä: 1

- On hyvä jos maakunta tasolla voidaan vahvistaa sekä kaavoituksen että ympäristöasioiden hoitoa. Nyt jo tietyt asiat hoidetaan maakunnallisella tasolla joko ELY-keskusten tai maakuntaliittojen toimesta. Tämä tuo päätöksentekoon laajemman alueellisen näkemyksen.

12. 10. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 4 §:ssä säädettäisiin palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Säännöksen mukaan palvelut on toteutettava väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita, mutta säännöksen mukaisten edellytysten täytyessä palveluja voidaan koota suurempiin kokonaisuuksiin. Onko säännös palvelujen saatavuuden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- Esityksessä on tässä suhteessa paljon arvokasta, mutta jaamme eräiden sosiaalialan järjestöjen huolen peruspalvelujen ja erityispalvelujen suhteesta. Pykälässä puhutaan esteettömyyden edistämisestä, mikä on erittäin tärkeää, mutta se tulisi muotoilla niin, että sosiaali- ja terveystarpeiden järjestämisen osalta tulisi koko ajan kommunikoida myös kunnallisen päätöksenteon kanssa (jotka vaikuttavat palvelujen esteettömyyteen, saatavuuteen ja saavutettavuuteen). Lisäksi meitä painaa huoli maakuntien syrjäalueiden palvelujen saatavuudesta. Palvelujen keskittyminen ja päätöksenteon etäännyminen kansalaisista voi kiihtyä edelleen maakuntaudistuksen hyvistä tavoitteista huolimatta. Järjestämislain perusteluissa on tämän pykälän kohdalla kauaskantoinen, mutta monella tavalla arveluttava erottelu objektiivisten ja subjektiivisten tarpeiden välillä. Objektiivisilla tarpeilla tarkoitetaan esityksessä yksilöllistä tarvetta, joka ei kuitenkaan ole sama kuin koettu subjektiivinen tarve. Tämä on hankala erottelu, sillä se sisältää kannan siitä, että valtio määrittelee, mitä tarpeita voidaan pitää "oikeina". Miten tämä pykälä sopii perustuslaissa määriteltyihin ns. TSS oikeuksiin. Laki, eivät myöskään sosiaali- ja terveydenhuollon erityislait, ei voi antaa vastausta kaikkiin palvelujen tarpeita koskeviin kysymyksiin. Viime kädessä niissä on kyse myös ammatillisen etiikan noudattamisesta ja harkintavallasta.

13. 11. Maakunnat muodostavat 5 yhteistyöaluetta, joista kussakin on 3–4 maakuntaa. Yhteistyöalueeseen kuuluvat maakunnat laativat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 16 §:n mukaisen yhteistyösopimuksen. Siinä maakunnat sopivat keskinäisestä yhteistyöstä palvelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa. Sopimus on oikeudellisesti maakuntia sitova. Onko sopimuksen sitovuus perusteltua?

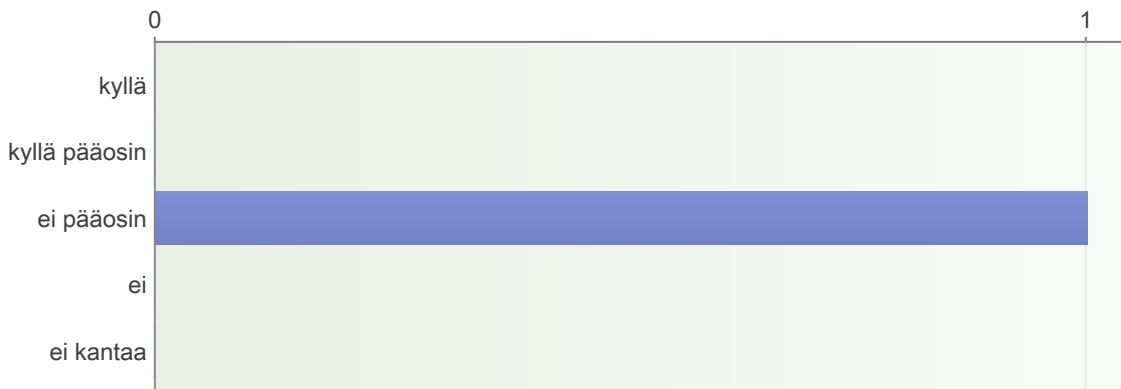
Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä

14. 12. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 16 §:n mukaan laadittavassa yhteistyösopimuksessa on sovittava toimenpiteet palvelujen integraation varmistamiseksi. 23 §:n mukaisesti palvelun tuottajan velvollisuutena on valmistaa palveluketjujen integraation toteutuminen ja toimittava integraation edellyttämässä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ovatko säännökset riittäviä asiakaslähtöisen integraation toteutumiseksi?

Vastaajien määrä: 1

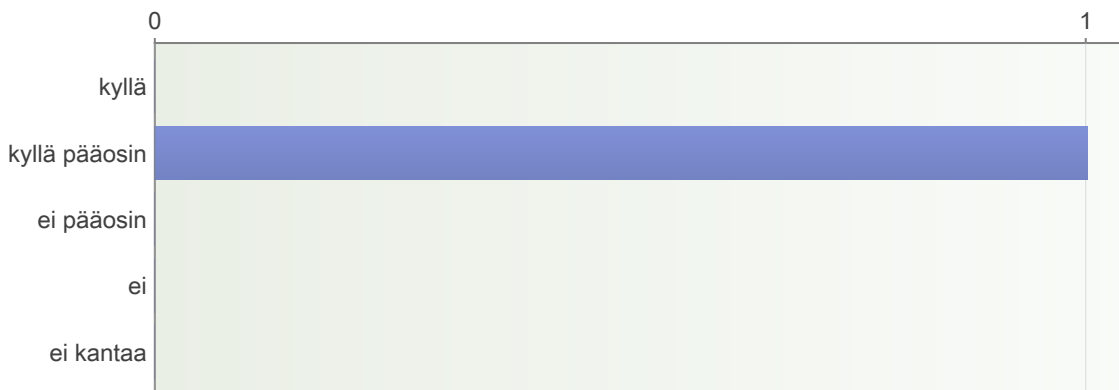
Avoimet vastaukset: ei pääosin

- Muodollinen yhteistoimintasopimus ei vielä takaa palveluijen integraation toteutumista vaan uusissa rakenteissa se edellyttää pitkää, eri toimijoiden toimintatapojen ja toimintakulttuurien yhteenhioutumisen prosessia. Erityisesti uudistuksen alkuvaiheessa on vaarana, ettei palveluketjujen integraatio toteudu toivotulla tavalla. 23 §:ssä, kuten koko lakiesityksessä, oletetaan, että yksityiset palvelutuottajat saadaan toimimaan samalla logiikalla kuin julkisen sektorin palvelut toimisivat. Pykälän perusteluissa todetaan: "palvelun tuottajien on toimittava asiakaskeskeisen integraation edellyttämässä yhteistyössä toistensa kanssa ja sovittava tämän käytännön toteuttamisesta". On kuitenkin huomioitava, että yksityiset palveluntuottajat toimivat markkinoilla ja ovat toistensa kilpailijoita. Miten palvelutuottajien yhteistyö palveluiden integroimiseksi toteutuu tässä kilpailutilanteessa, etenkin kun niiden toiminnan valvonta aiotaan jättää omavalvonnan varaan? On vaarana, että ne tarjoavat asiakkaille vain oman yhtiönsä tuottamia palveluita. Asiakkaiden kannalta tehokas integraatio edellyttää suurta määrää palveluohjaajia, jotka voivat osoittaa esim. erityispalveluja tarvitsevalle

monivammaiselle lapselle hänen tarvitsemansa palvelut kymmenien palvelutuottajien joukosta. Isojen kaupunkien tilaaja-tuottajamalleista saadut kielteiset kokemukset pitäisi ottaa huomioon. Pitäisi mahdollisesti velvoittaa, että erityisesti suurilla palvelutuottajilla tulisi olla nimetyt, palveluiden integraation toteutumisesta vastaavat työntekijät.

15. 13. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan valtion ohjausta vahvistetaan sosiaali- ja terveystalvissa (19 §, 4 luku, 6 luku). Onko tämä uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltua?

Vastaajien määrä: 1

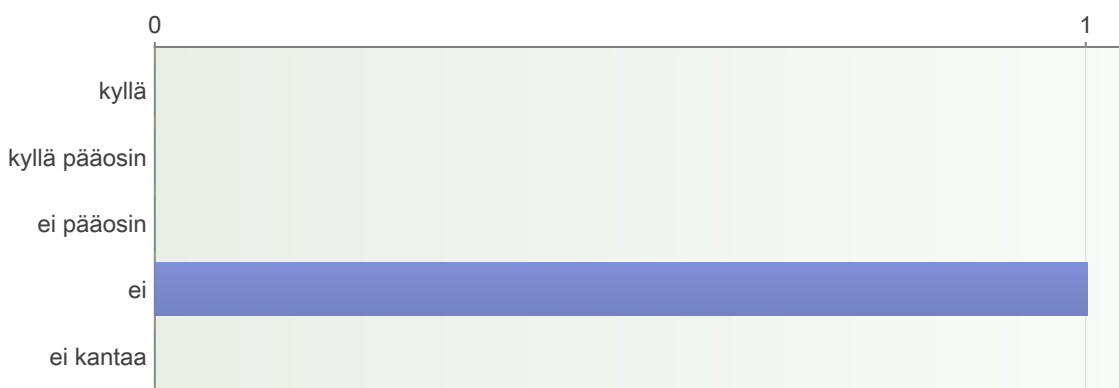

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- Yhdenvertaisten palvelujen tarjoamisen tavoite kaikille on hyvä asia ja edellyttää vahvistuvaa valtion ohjausta, mutta lisääntyvään ohjaukseen voi liittyä myös riskejä.

16. 14. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n mukaan maakunnan on omassa toiminnassaan erotettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja palvelujen tuottaminen. Onko järjestämisen ja tuottamisen erottaminen uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukaista?

Vastaajien määrä: 1

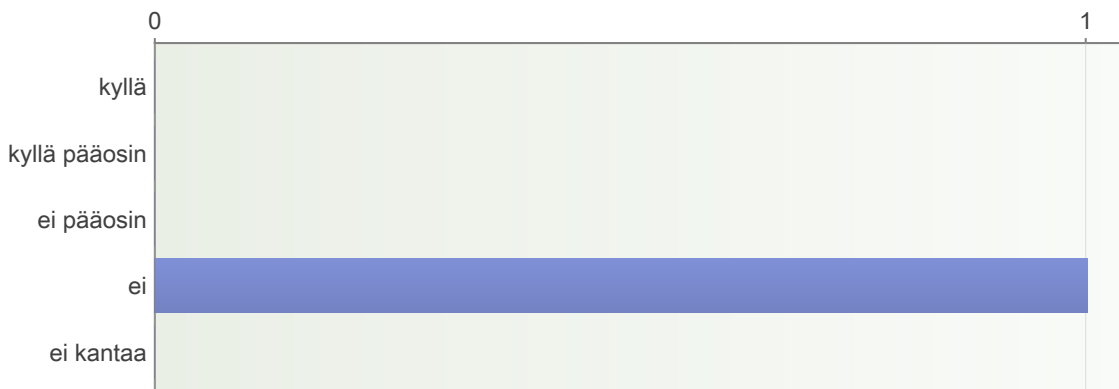

Avoimet vastaukset: ei

- Isojen kaupunkien kokemukset tilaaja-tuottajamallista ovat olleet ainakin asiakkaiden kannalta kielteisiä. On vaikea nähdä, miten esitetty järjestelmä olisi nykyistä kustannustehokkaampi. Vaarana on se, että asiakkaat eivät löydä itselleen sopivia palveluita vaikka tarkoitus on lisätä valinnanvapautta. Samalla mallin riskinä on, että se voi vähentää asukkaiden paikallisia vaikutusmahdollisuuksia.

17. 15. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n mukaan maakunnalla on yhtiöittämisvelvollisuus maakunnan hoitaessa sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä kilpailutilanteessa markkinoilla tai jos palvelut ovat valinnanvapautta koskevissa säännöksissä tarkoitettun laajan valinnanvapauden piirissä. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei

- Esitys kiinnittyy siihen poliittiseen ideologiaan, jonka mukaan julkisen palvelutuotannon uskotaan määritelmän mukaisesti olevan yksityistä tehottomampaa ja kalliimpaa. Tästä ei ole tutkimusnäyttöä. Esityksen taustalla on usko siihen, että yhtiöittäminen vähentää hallintoa ja lisää tehokkuutta. Tämä ei ole mitenkään itsestään selvä suunta, johon uudistus voi johtaa. Pahimmillaan yhtiöittäminen voi myös lisätä hallintoa, monitasoista hallinnointia, valvontaa ja seurantaa, eikä paranna laisinkaan asiakkaiden saamaa palvelua nykytilanteeseen verrattuna. Rakenteilla on valtavan kokoinen hallintomalli, joka monitasoisuudessaan tulee lisäämään hallintokustannuksia ja siten vähentämään palvelujen tuottamiseen käytettävissä olevia resursseja. Uudistuksen kannalta on olennaista, että sote-järjestämislaki riittäisi turvaamaan kansalaisten perustuslailliset oikeudet ihmisarvoiseen elämään ja välttämättömään huolenpitoon sekä määritteli tiukasti julkisen vallan velvollisuuden huolehtia näiden oikeuksien toteutumisesta. Uusi laki määritteli julkisen vallan velvollisuudeksi maakunnissa huolenpitoon liittyvien palveluiden järjestämisen, ei tuottamisen. Oman tuottamisen yhtiöittämisvelvollisuus saattaa olla ristiriidassa julkisen vallan kansalaisten sosiaalisiin oikeuksiin liittyvien velvollisuuksien kanssa.

18. 16. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista.

Vastaajien määrä: 1

- Lakiluonnoksen mukaan maakunnalla on alueellaan itsehallinto ja maakunta vastaa alueiden käytön ohjauksesta ja suunnittelusta sekä maakuntakaavoituksesta. Maakuntien itsehallinto on tässä ongelmallinen, koska alueiden käytön suunnittelu maakuntatasolla irrallaan valtakunnallisesta ohjauksesta johtaa tehottomuuteen mm. luonnonvarojen käytössä ja suojelussa. Tehokkainta maankäyttöä valtakunnallisesti saadaan aikaiseksi suunnittelemalla mahdollisimman suurina kokonaisuuksina ottaen huomioon maakuntien erot ja mahdollisuudet. Mm. biotalousstrategian ja kansallisen metsäohjelman esittämät lisäykset metsien hakkuissa johtavat suuriin menetyksiin metsien ekosysteemipalveluiden tasossa (mm. hiilen varastointi, keruutuotteet jne) ja luonnon monimuotoisuuden määrässä ellei metsien käyttöä suunnitella tarkasti laajalla maantieteellisellä alueella. Toki maakuntatasoinen suunnittelu hyvin toteutettuna auttaa, mutta kestävä kehityksen saavuttamiseksi tehokkaita ratkaisuja löytyy suunnittelemalla luonnonvarojen käyttöä maakuntia laajemmilla alueilla.

Haluamme lausunnossamme nostaa esiin sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen, koulutukseen ja tutkimukseen liittyvät lakiesityksen kohdat (36§, 39-45§).

Ensinnäkin haluamme esittää tyytyväisyytemme siitä, että sosiaalihuollon kehittämistä, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden, erityisesti sosiaalityön, yliopistollista koulutusta ja sosiaalityhteellistä tutkimusta koskevat säännökset on otettu lakiesitykseen lääketieteellisen ja muun terveydenhuollon koulutuksen ja tutkimuksen rinnalle. Tämä on erityisen tärkeää uudistuksen yhden keskeisen tavoitteen, sosiaali- ja terveydenhuollon integraation ja alojen tasavertaisen kohtelun kannalta. Tämän toteutumiseksi molemmilla tulee olla yhdenvertainen asema myös kehittämis-, koulutus- ja tutkimustoiminnassa. Tätä koskevia pykäläiä pyrittiin saamaan jo sosiaalihuoltolakiin sen uudistamisen yhteydessä, samalla tavoin kuin ne ovat terveydenhuoltolaissa. Tuolloin useat tahot kiinnittivät asiaan huomiota lain valmistelussa ja siitä annetuissa lausunnoissa. On erittäin positiivista, että tämä on nyt huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa. Tosin pykälät olisivat voineet olla omassa luvussaan eivätkä vain kustannusten korvauksia koskevassa luvussa. Tämä korostaisi niiden merkittävyyttä.

Haluamme kuitenkin lausunnossamme kiinnittää huomiota joihinkin sosiaalihuollon erityispiirteisiin suhteessa terveydenhuoltoon ja niiden huomioimiseen koulutuksen ja tutkimustoiminnan järjestämisessä ja kustannusten korvaamisessa.

Pykälä 36 koskee Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoimintaa maakunnassa. Pykälän muotoilu ja sen perustelut ilmeisesti merkitsevät sitä, että Sosiaalialan osaamiskeskukset nykymuodossaan lopetetaan ja/tai ne yhdistetään terveydenhuollon kehittämisyksilöihin. Perusteluissa ja pykälässä ei erityisesti mainita, että kehittämistoimintaa varten maakunnan tulee perustaa erillinen kehittämisyksikkö vaan ainoastaan, että kehittämis työ on maakunnan vastuulla. Tästä olisi tarpeen säätää tarkemmin. Samoin tulee huolehtia siitä, että kehittämis työlle, myös sosiaalihuollon kehittämiselle, jolle erityisesti pykälän perustelutekstissä annetaan varsin laajat ja vaativat tavoitteet, turvataan riittävät henkilöstö- ja toimintaresurssit. Kuten pykälän perusteluissakin todetaan: "Useimmat (nykyiset) sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämis yksiköt ovat pieniä, ja niiden pysyvä henkilöstö on muutaman henkilön suuruinen. Rahoituksesta suuri osa tulee ulkopuolisista hankkeista." Jotta maakunnat voisivat vastata kehittämistehtävistään, tähän on osoitettava riittävä resurssointi. Lisäksi perusteluissa muistutetaan kehittämis työyhteistyöstä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa, joka sekään ei voi toteutua ilman riittävää resurssointia.

Pykälä 39 koskee valtion koulutuskorvauksia, jonka mukaan valtion varoista voidaan korvata kustannuksia, jotka aiheutuvat sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yliopistotasoisesta koulutuksesta ja siihen liittyvästä käytännön harjoittelusta. Sosiaalihuollon osalta tämä koskee erityisesti sosiaalityön koulutusta, joka on alan ainoa ammatillisen pätevyyden tuottava yliopistotasoinen koulutus, johon kuuluu pakollisena osana käytännön opetusta (harjoittelua). Pykälän perusteluissa mainitaankin erikseen sosiaalityön koulutus ja myös sosiaalityön erikoistumiskoulutukset, joita on uusimuotoisina maksullisina koulutuksina alettu järjestää vuodesta 2016 alkaen, aluksi OKM:n yliopistoille suuntaamalla erillisrahoituksella.

Koulutuskorvaus sekä sosiaalityön käytännön opetuksen kustannuksiin että erikoistumiskoulutukseen on erittäin tärkeä ja tervetullut uudistus. Tähän saakka yliopistot ovat maksaneet sosiaalityön käytännön opetuksesta aiheutuvat kustannukset harjoittelupaikoille ja opiskelijoiden ohjaajina toimiville

sosiaalityöntekijöille. Käytännöt ovat olleet kirjavia ja eri yliopistoissa palkkiot ovat olleet eri suuruisia ja täysin alimitoitettuja käytännön opetuksen merkitykseen ja ohjaajien vastuuseen ja työpanokseen nähden. Toivomme, että myös käytännössä koulutuskorvaukset ovat riittäviä kattamaan käytännön opetuksesta harjoittelupaikoille aiheutuvat kustannukset.

Emme kuitenkaan pidä sosiaalityön koulutuksen osalta perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena tapaa, jolla koulutuskorvaus on suunniteltu suoritettavaksi. Pykälän perusteluissa todetaan, että "Korvaus suoritettaisiin yliopistollista sairaalaa ylläpitäville Pirkanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakunnille. Ne maksaisivat korvauksen edelleen muille koulutukseen osallistuville toimijoille."

Haluamme kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalityön koulutus ja sen käytännön opetus eroaa lääkärinkoulutuksesta huomattavasti ja yliopistollisilla keskussairaaloilla on erittäin marginaalinen rooli sosiaalityön koulutuksen harjoittelupaikoikkoina. Sen sijaan tulevaisuudessa sosiaali- ja terveydenhuollon maakunnallisissa rakenteissa on oletettavaa, että valtaosa sosiaalityön käytännön opetuksesta tulee toteutumaan maakuntien palvelukeskuksissa ja niissä toimivien sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa, osin erityispalveluita tarjoavissa toimipisteissä, mahdollisesti yksityisten palveluntuottajien organisaatioissa ja jossakin määrin terveydenhuollossa. Sosiaalityön koulutuksen osalta olisi mielekkäämpää ja vähemmän hallinnollista työtä tuottavaa, että koulutuskorvaus maksettaisiin joko maakunnille tai yliopistoille, jotka sitten korvaavat kustannukset opiskelijoiden harjoittelupaikoille.

Pykälän perusteluissa todetaan myös, että maakunnan ja yliopiston kesken solmittava koulutussopimus voisi olla yhteinen kaikille korvauksen piirissä oleville koulutuksille, tai se voitaisiin tehdä myös koulutusohjelmakohtaisesti. Edellä kuvattujen sosiaalityön koulutuksen erityispiirteiden vuoksi olisi järkevää laatia sosiaalityön koulutuksesta erillinen koulutussopimus yliopiston ja maakunnan välillä.

Pykälän perusteluista on myös luettavissa, että valtion koulutuskorvauksen myötä Sosiaali- ja terveysministeriö haluaa enemmän ohjausvaltaa alan koulutukseen. Lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (s.179) todetaan:

"Sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi korvauksen määräytymisperusteiden kautta mahdollisuus määritellä koulutuksen määrällisiä tavoitteita ja painopisteitä väestön ja palvelujärjestelmän tarpeet huomioiden."

Yliopistollisen koulutuksen tavoitteiden määrittely ja ohjaus kuuluu kuitenkin Opetus- ja kulttuuriministeriölle mm. tutkintotavoitteiden asettamisen ja resurssoinnin muodossa. Tältä osin on tärkeää selkiyttää ministeriöiden keskinäinen toimivalta sekä huomioida yliopistojen itsenäinen asema päättää koulutuksistaan.

Erityisesti pykälät 40 ja 41 koskevat alueellista tutkimustoimintaa ja sitä koskevia korvauksia. Tältäkin osin on erittäin tervetullut ja sosiaali- ja terveydenhuollon integraation kannalta välttämätön uudistus, että lakiesityksessä nostetaan sosiaalitieteellinen tutkimus lääketieteellisen ja terveydenhuollon tutkimuksen rinnalle. Sosiaalitieteellisen tutkimuksen osalta sosiaalityön tutkimuksella on tässä keskeinen merkitys, mutta myös muissa sosiaalitieteissä tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita koskevaa relevanttia tutkimusta. Tässäkin on kuitenkin otettava huomioon sosiaalitieteellisen tutkimuksen ja sen organisoinnin erityispiirteet lääketieteelliseen tutkimukseen verrattuna.

Siksi on ensinnäkin tärkeää, että 40§ esitetyissä alueellisissa tutkimustoimikunnissa on riittävä sosiaalitieteellisen tutkimuksen ja alueen yliopistojen edustus. Sen lisäksi, että sosiaali- ja terveysministeriö määritteli yhteistyössä tutkimustoimikuntien kanssa yliopistotasaisen tutkimuksen painoalueet ja tavoitteet nelivuotiskausittain, on myös tärkeää laatia maakunnallinen/alueellinen sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimusohjelma. Keski-Suomen maakunnassa tällaista tutkimusohjelmaa on jo lähdetty hahmottelemaan yliopiston, keskussairaalaapiirin ja muiden maakunnan toimijoiden kesken. Se ottaisi huomioon juuri kyseisen maakunnan tutkimukselliset tarpeet.

41§ koskee yliopistotasaisen sosiaali- ja terveystieteellisen tutkimuksen rahoitusta. Rahoituksen jakaisivat alueelliset tutkimustoimikunnat hakemusten perusteella, mikä on perusteltua (mikäli niissä on riittävä sosiaalitieteellinen asiantuntemus, kuten edellä on painotettu). Haluamme kuitenkin kiinnittää huomiota esitykseen, että sosiaali- ja terveystieteellisen tutkimuksen rahoitusta voisivat hakea maakunnat sekä myös muut toimijat kuten valtion mielisairaalat tai yksityiset palvelujen tuottajat. Tämän perusteella yliopistot suljettaisiin pois hakijoiden piiristä. Tämä on erittäin ongelmallista sosiaalitieteellisen tutkimuksen kannalta. Sosiaalihuollossa ei ole olemassa lääketieteellisen tutkimuksen kaltaista järjestelmää, jossa lääketieteen tutkijat toimivat sekä yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa että yliopistosairaalassa, ja voivat sitä kautta hakea tutkimusrahoitusta. Korkeatasoista sosiaalitieteellistä tutkimusta tehdään lähes yksinomaan yliopistoissa ja

joissakin valtakunnallisissa tutkimuslaitoksissa, vaikkakin yhteistyössä alan käytännön toimijoiden ja toimintayksiköiden kanssa. Jotta sosiaalitieteellinen tutkimus saisi tässä rahoitusmuodossa yhdenvertaisen aseman lääketieteellisen ja muun terveydenhuollon tutkimuksen kanssa, on oleellista, että myös yliopistoissa toimivat tutkijat ja tutkimusryhmät voisivat olla rahoituksen hakijoina.

Lakiesityksen 45 § todetaan, että koulutuksesta ja tutkimuksesta suoritettavan korvauksen suuruudesta ja korvauksen maksamiseen liittyvistä menettelyistä säädettäisiin myöhemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Lakiesityksessä monet niitä koskevat yksityiskohdat jäävätkin avoimiksi. Koulutus- ja tutkimustoiminnan resurssoinnin ja mielekkään toteutumisen kannalta asetuksen sisältö on oleellinen ja siksi on tärkeää, että sen sisällöistä neuvotellaan etukäteen yliopistojen kanssa ja otetaan huomioon sosiaalitieteellisen tutkimuksen erityispiirteet.

19. 17. Kysymys vain kunnille: Voimaanpanolaissa on tarkoitus säätää siitä, mihin maakuntaan kunnat kuuluvat uudistuksen tullessa voimaan. Katsotaanko kunnassanne, että sen tulee kuulua voimaanpanolain 5 §:ssä esitettyyn maakuntaan?

Ei vastauksia.

20. 18. Kysymys vain kunnille: Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen ei, mihin maakuntaan kunnan tulisi kuulua ja miksi? (Kunnan tulee toimittaa valtuuston päätösasiakirja sosiaali- ja terveysministeriöön)

Ei vastauksia.

21. 19. Väliaikaishallinnosta sekä väliaikaisen valmistelutoimielimen tehtävistä ja toimivallasta säädetään voimaanpanolain 2 luvussa. Onko väliaikaishallinnosta säädetty riittävällä tavalla?

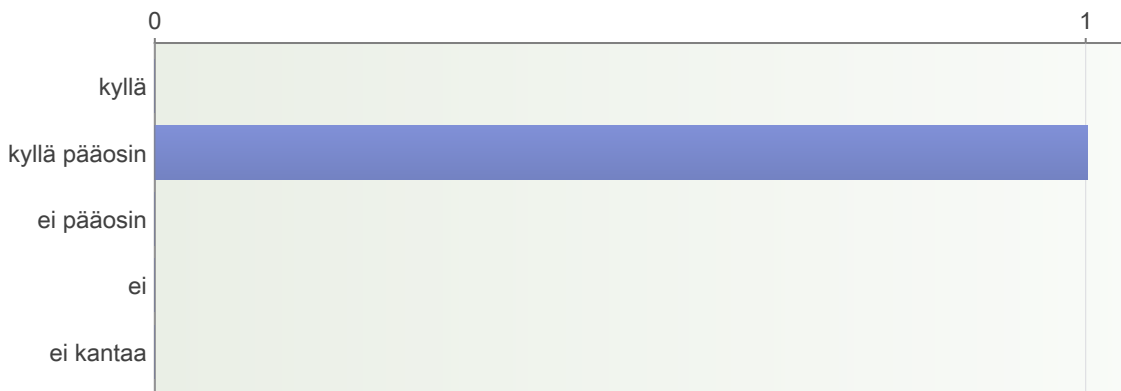
Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

22. 20. Voimaanpanolain 14 §:n mukaan kunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavissa organisaatioissa työskentelevä henkilöstö siirtyisi maakuntien palvelukseen liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi henkilöstö, joka muualla kunnan hallinnossa tai tukipalveluissa tekee pääasiallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, siirtyisi maakuntien palvelukseen. Onko henkilöstön siirtymisestä esitetty säädettäväksi henkilöstön aseman näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

Vastaajien määrä: 1

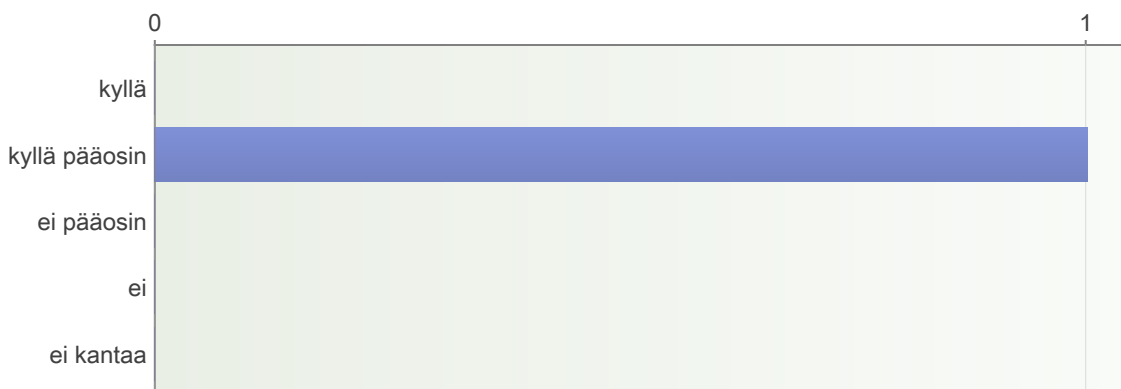

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- On kuitenkin huomioitava, että kaikki nykyisin kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa toimivasta henkilöstöstä ei todennäköisesti siirry vain maakunnan palvelukseen tai kaikille heille ei siellä ole osoitettavissa tehtäviä vaan heitä olisi siirtymässä (halusivat he sitä tai ei) myös yksityisten palveluntuottajien palvelukseen. Tämän henkilöstön asema tulisi turvata vahvemmin.

23. 21. Voimaanpanolain 4 luvun mukaan lakisääteisten kuntayhtymien koko omaisuus sekä kuntien irtain omaisuus siirtyy maakunnille. Kuntien toimitilat ja kiinteistöt jäävät kuntien omistukseen. Onko omaisuusjärjestelyjä koskeva ratkaisu hyväksyttävä?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

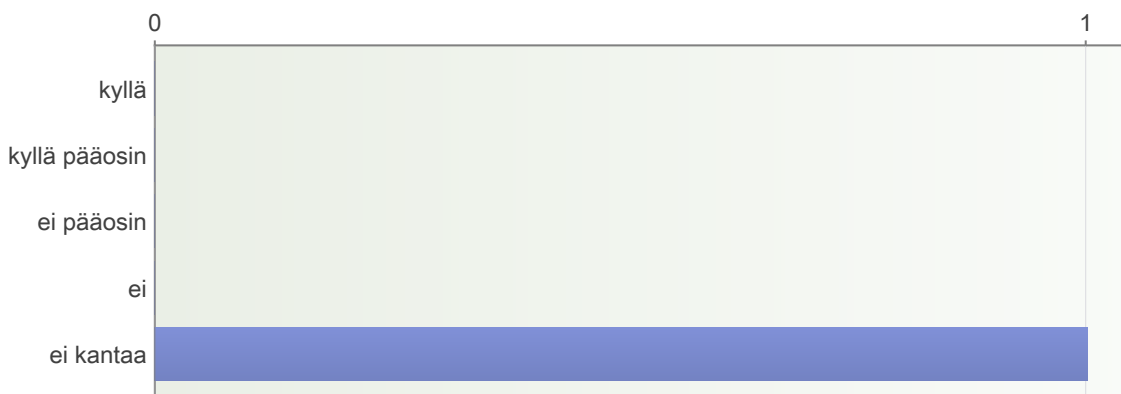
- On kuitenkin esitetty täysin aiheellinen huoli siitä, että kuntiin voisi jäädä runsaasti tyhjiä toimitiloja, joille ei ole löydettävissä uutta mielekästä käyttötarkoitusta.

24. 22. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen ei tai ei pääosin, millä tavoin omaisuusjärjestelyt pitäisi toteuttaa?

Ei vastauksia.

25. 23. Voimaanpanolain 41 §:ssa säädettäisiin kunnan tuloveroprosentista vuosina 2019 – 2021. Pidätkö veronmaksajien yhdenvertaisen aseman näkökulmasta perusteltuna, että kuntien veroprosentteja esitetään rajoitettavaksi kolmen vuoden määräajaksi?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

26. 24. Voimaanpanolain 42 §:n mukaan maakunnan on perustettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain tarkoittamat maakunnan palvelulaitoksen tytäryhtiöt, jotka tuottavat lailla erikseen säädetyn laajan valinnanvapauden piiriin kuuluvia palveluita siten, että yhtiöittäminen on toteutettu 31.12.2020. Onko esitetty siirtymäaika riittävä maakunnan yhtiömuotoisen tuotannon organisoimiseksi?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei

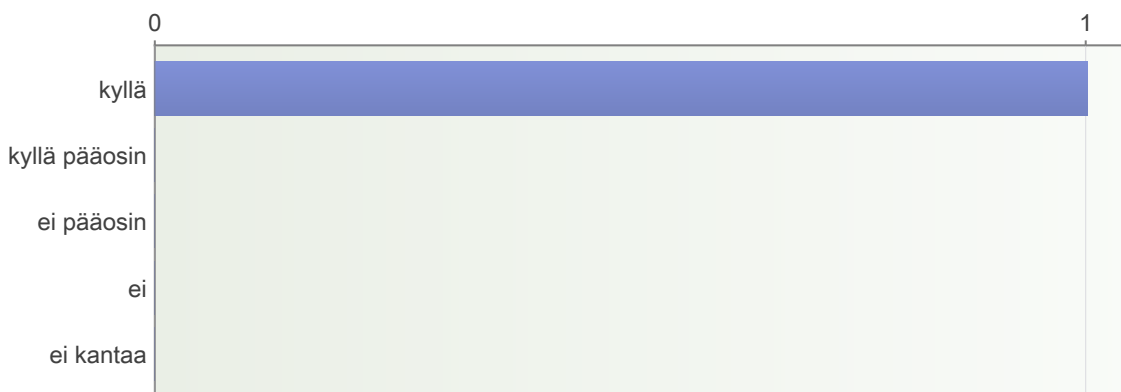
- ks. vastaus kysymykseen 1

27. 25. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaanpanolaista.

Ei vastauksia.

28. 26. Valtio rahoittaa perustettavien maakuntien toiminnan, eli vastuu sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoittamisesta osoitetaan valtiolle. Onko ratkaisu uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

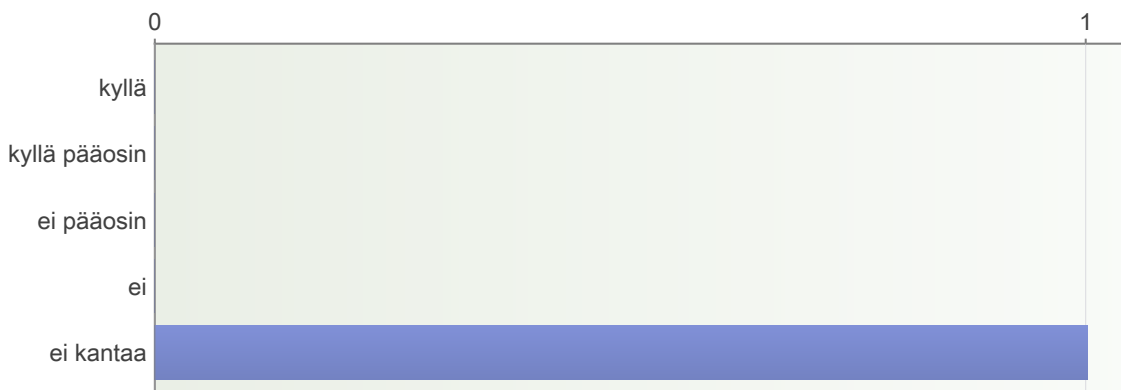
Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: kyllä

29. 27. Maakuntien tuloja ovat valtion rahoitus (3 §) sekä asiakas- ja käyttömaksutulot (4 §). Lisäksi maakunnat voivat ottaa lyhytaikaista lainaa (3 §). Valtion rahoituksen kasvua rajoitetaan vuosittaisessa tarkistuksessa julkisen talouden kantokyvyn turvaamiseksi (6 ja 29 §). Onko maakunnilla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä?

Vastaajien määrä: 1

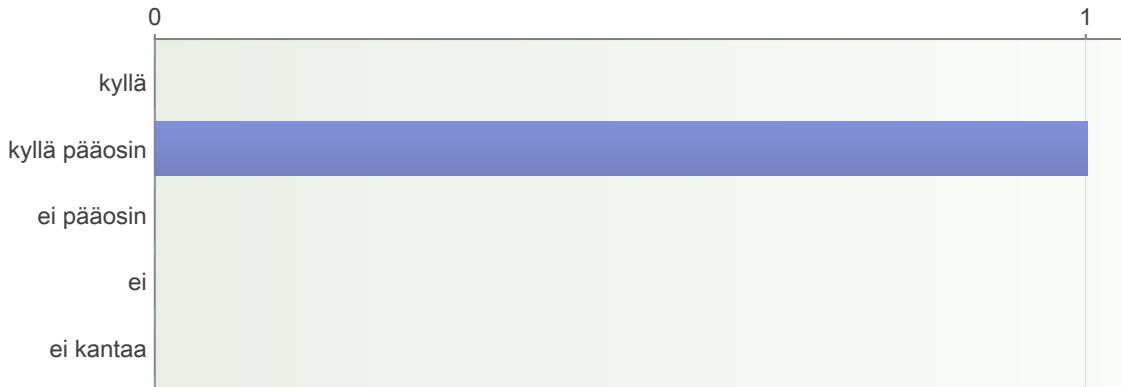

Avoimet vastaukset: ei kantaa

- Tähän on erittäin vaikeaa ottaa kantaa ja antaa vastausta. Taloudelliset edellytykset riippuvat sekä valtion taloudellisen tilanteen kehittymisestä että maakunnan väestön palvelutarpeista. On tärkeää, ettei mahdollinen valtion rahoituksen rajoittaminen lankea palvelunkäyttäjien maksettavaksi korotettavina asiakasmaksuina.

30. 28. Ovatko maakuntien valtion rahoituksen määräytymisessä käytettävät palvelujen käyttöä kuvaavat tarvetekijät (luku 3, ml. uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

Vastaajien määrä: 1

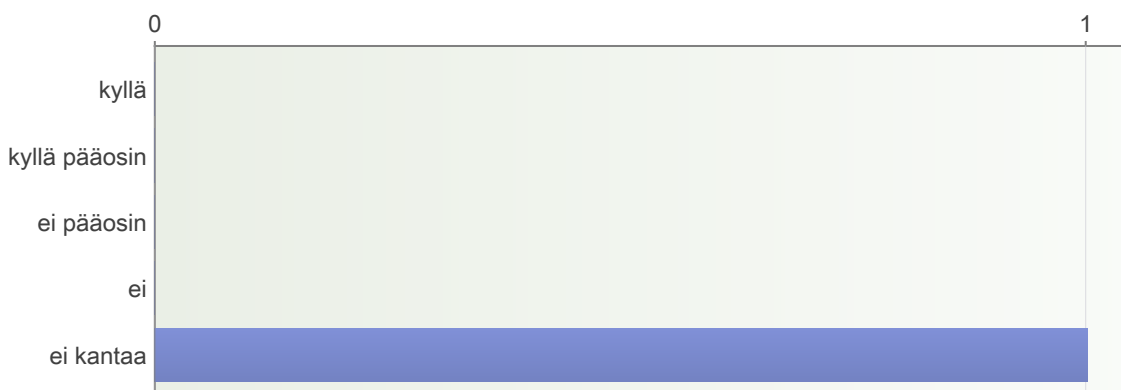

Avoimet vastaukset: kyllä pääosin

- Huomiota kiinnittää se, että sosiaalihuollon palveluiden käyttöä kuvaavissa tarvetekijöissä eivät näy lastensuojelun kustannukset, jotka saattavat olla hyvinkin huomattavia.

31. 29. Sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksessa siirrytään asteittain menoperusteisesta rahoituksesta tarveperusteiseen rahoitukseen. Onko maakuntien rahoitukselle vuosille 2019–2023 esitetty siirtymäaika (27 – 28 §) riittävä?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

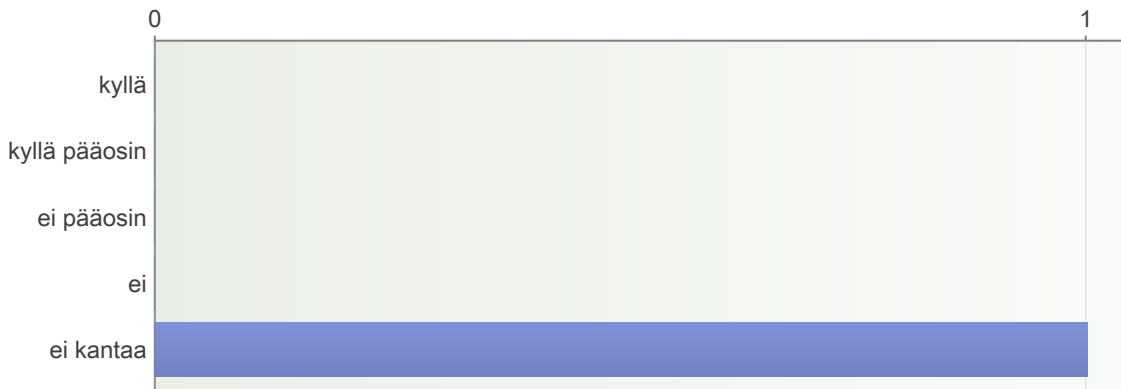

32. 30. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntien rahoituslaista.

Ei vastauksia.

33. 31. Pidätkö esitettyjä tapoja maakuntajaon muuttamiseksi tarkoituksenmukaisena?
(erityisesti maakuntajakolain 2 ja 10 §)

Vastaajien määrä: 1

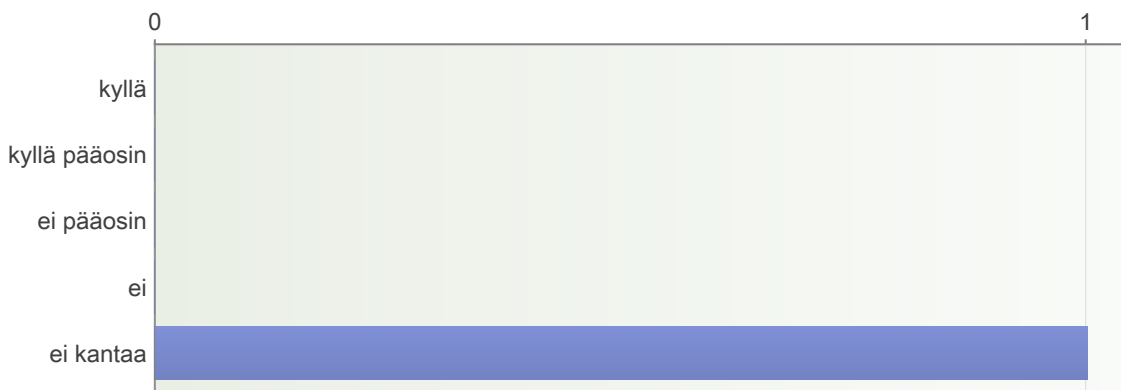
Avoimet vastaukset: ei kantaa

34. 32. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntajakolaista.

Ei vastauksia.

35. 33. Ovatko valtionosuusjärjestelmään esitetyt, sote-uudistuksesta aiheutuvien merkittävien kuntakohtaisten muutosten lieventämiseksi esitetyt tasausjärjestelyt ja muut muutokset hyväksyttäviä ja riittäviä (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 24 §, 27§ 27 b§ ja 55§)?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

36. 34. Ovatko valtionosuuskriteerit (ml. uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen -kriteeri) sekä niiden painotukset perusteltuja (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta, luku 2 sekä luonnos valtioneuvoston asetukseksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 3 §)?

Vastaajien määrä: 1

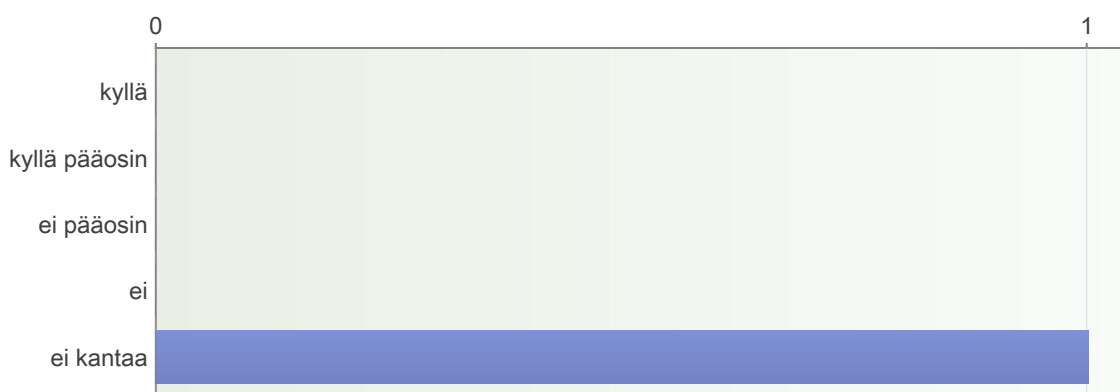
Avoimet vastaukset: kyllä

37. 35. Vapaamuotoiset huomiot hallituksen esityksen valtionosuuskokonaisuudesta.

Ei vastauksia.

38. 36. Pidätkö maakuntien rahoituksen keräämiseksi esitettyjä valtion verojärjestelmän muutoksia hyväksyttävänä?

Vastaajien määrä: 1

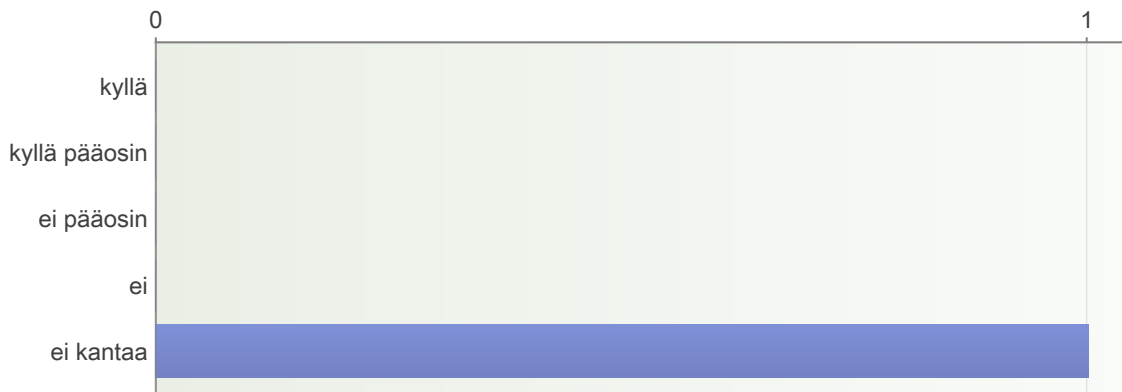
Avoimet vastaukset: ei kantaa

39. 37. Vapaamuotoiset huomiot verolaeista.

Ei vastauksia.

40. 38. Kunnallista henkilöstöä koskevan lainsäädännön soveltamisalaa ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös maakuntien henkilöstöä. Maakuntien työnantajaedunvalvontaa hoitaisi uudella lailla säädettävä Kunta- ja maakuntatyönantajat KT. Onko henkilöstön asemasta ja työnantajaedunvalvonnasta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

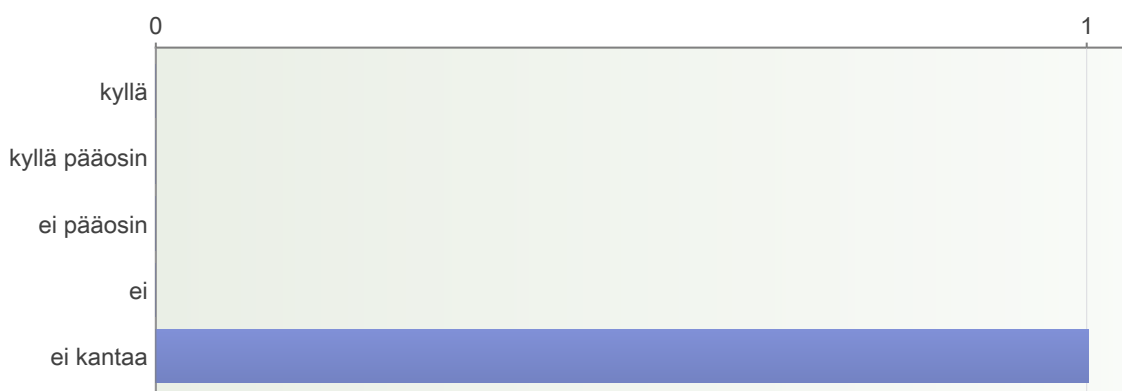
Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

41. 39. Onko eläkkeiden rahoittamisesta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

Vastaajien määrä: 1

Avoimet vastaukset: ei kantaa

42. 40. Vapaamuotoiset huomiot henkilöstön asemasta ja/tai työnantajaedunvalvonnasta sekä eläkkeistä.

Ei vastauksia.

43. 41. Miten arvioitte uudistuksen vaikuttavan oman taustaorganisaationne asemaan?

Ei vastauksia.

44. 42. Onko maakunnilla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä uudistuksen voimaan tultua?

Ei vastauksia.

45. 43. Mihin aiheeseen/aiheisiin liittyvää valtakunnallista tukea katsotte tarvitsevanne sote- ja maakuntauudistusten alueelliseen toteutukseen (voitte valita usemman vaihtoehdon)?

Ei vastauksia.

46. 44. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Vastaajien määrä: 1

- Haluamme edelleen tuoda esiin joitakin huomioita erityisesti lapsi- ja perhepalveluiden järjestämisestä tulevaisuudessa. Lapsi- ja perhepalveluiden uudistaminen (LAPE muutosohjelma) tulee huomioida Sote- ja maakuntauudistuksessa. Rakenteilla ja hallinnollisilla uudistuksilla on keskeinen vaikutus lasten ja nuorten palveluihin. Esimerkiksi järjestämisvastuun siirtyminen kuntien vastuulta maakuntien vastuulle voi heikentää asukas-demokratiaa ja asiakkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa palveluihin. Kuten maakuntalaki-ehdotuksessa esitetään, on tärkeää ottaa huomioon asiakkaan ja palvelunkäyttäjän näkökulma asukkaiden rinnalla. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaiden osallistumiselle sekä heidän palvelukokemustensa systemaattiselle kartoittamiselle on tarvetta.
Maakunta- ja Sote-uudistuksen lapsivaikutusten arviointi on tarpeen, mutta se ei sisälly lakien perusteluteksteihin (ilmeisesti tulossa, livonen & Pollari). Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiin tulee sisällyttää LAPE ohjelmassa tavoitteena oleva lapsivaikutusten arviointi, joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon lapsia koskevissa päätöksissä. Vaikutusten arviointi kuuluu hyvään hallintoon ja se lisää tietoa valmistelun ja päätöksenteon perustaksi. Arviointi myös lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja moniarvoisuutta. Kannamme myös huolta siitä, miten nyt kunnanvaltuustojen vastuulla oleva kunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma jatkossa toteutetaan.
Lastensuojelun ns. lähipalvelujen osalta on tärkeää, että peruspalveluilla ja erityistason palveluilla on toimiva yhteistyö, sillä sama asiakasperhe ja lapsi voi olla asiakkaana sekä perus- että erityistason palveluissa useassa eri lastensuojelun prosessin vaiheessa. Miten palvelujen järjestäminen tukee tätä yhteistyötä ja vuorovaikutusta, sillä uudistuksen vaikutukset näkyvät konkreettisimmin asiakastyössä? Yksi uhka on, että asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet ja tiedon saaminen heikkenevät, kun etäisyys palvelutuotannon ja sitä koskevan päätöksenteon välillä kasvaa.
Haluamme lisäksi nostaa esiin sen ongelmakohdan, että yksityisten palvelutuottajien valvonta on tarkoitus jättää lähes yksinomaan niiden omavalvonnan varaan. Tähän ovat useat tahot kiinnittäneet huomiota. Se on erityisen ongelmallista lastensuojelun sijaishuollon osalta. Tähän on esim. Lastensuojelun keskusliitto kiinnittänyt huomiota (ks. <https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/lastensuojelun-erityisyys-on-huomioitava-sote-valvonnan-uudistuksessa/>) ja esittänyt: ”Jotta lapsen oikeusturva toteutuu, on välttämätöntä, että lastensuojelun sijaishuoltoa ohjataan ja valvotaan systemaattisesti ja yhdenvertaisesti. Ennakollinen valvonta ja omavalvonta eivät riitä turvaamaan sijaishuollossa elävien, haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksia. Suunnitelmat monialaisen valvonnan toteuttamisesta vaarantavat pahimmillaan lapsen oikeusturvan. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut Suomea varmistamaan sijaishuollon asianmukaisen valvonnan ja seurannan.” Myös STM:n toteuttama Lastensuojelun menneisyyselvitys (Sosiaali- ja terveysministeriön

raportteja ja muistioita 2016:22) korostaa suosituksissaan lastensuojelun sijaishuollon ulkopuolisen, riittävän ja säännöllisen valvonnan tärkeyttä, jossa lapsilla on todellinen mahdollisuus tuoda esiin mahdollisia epäkohtia. Yhdymme tähän huoleen paitsi lastensuojelun piirissä olevien lasten, myös muiden haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien osalta, kuten laitos- tai perhehoidossa olevat vanhukset tai vammaiset henkilöt.

47. 45. Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

Ei vastauksia.